

N E M Z E T I T Á R S A L K O D Ó

Junius 7dik napján 1836.

IV. V I L H E L M.

Nagy-Britannia' 's Irland' királya.

IV. Vilhelm Nagy-Britannia' 's Irland' mostani királya III. György' harmadik fia, született 1765ben augusztus' 21dik napján 's már fiatal korában nagyon eleven lelkű, másokat megnyerő barátságú 's társalkodású volt. Több ama' korbeli vonások bizonyítják ezt. „Jer, hiszem mindketten gyerkőczék vagyunk!“ e' képpen szólt egykor játszó társai közé tartozott egy bátor-talan gyermekhez, hogy azt beszéllgetésre bírja. 1778ban mint tengeri kadét Órániai herczeg nevű hajóra ment. Itt a' herczeg III. György' nyilvanságos parancsolatja szerint a' szolgálatban csak úgy léphetett feljebb mint akarmelyik más pártfogás nélküli hajós inas, minekokáért szolgálatban és fenyítékben tökéletesen úgy bántak vele mint a' többi tengeri kadéttal. Részt vett a' Rodney és spanyol admirál don Juan de Langara között történt tengeri csatában. Mikor a' spanyol vezér el fogva az angol admirálhajóra vitették, 's látá hogy ott a' herczeg teszi a' kadéti szolgálatot, imígy szólla erősen felindulva: „Ángliának valóban tengerek' uralkodó asszonyának kelletik lennie midőn királyának fia így szól-

jál a' hazának. "Első tengeri útában czivódásba bonyolodott a' herczeg egy más kadéttal, ki heves szóváltásban ezt találá neki mondani: „majd eligazítanám én az Úr' baját, ha a' király' fia nem volna.“ A' herczeg erre azt felelé, ő feljül van emelkedve azon nemtelen gondolkozáson, hogy magos származatából valamely elsőbbséget kívánjon magának bajtársai felett tulajdonítani, 's ajánlá magát, hogy a' czivódást mint tengeri hadi férfiakhoz illő, döntsék fegyverrel-el. Midőn ellenkezője úgy nyilatkozék, hogy ő maga részére nem tartja egyenes szívűségnek az ajánlott viadalt elfogadni, még pedig azért nem, mert ő korosabb is erősb is a' herczegnél, ez töstént kezét nyujtá neki, 's az óta szives barátság szövődék közöttök közt. Azon időszakot, melynek folytában mint kadét szolgált, Nyugot-Indiában, Uj-Scotziában és Canadában töltötte-el, azután szokott mód szerént feljebb lépett 's egy fregatnak több esztendőig parancsnoka volt. 1789ben clarencei és st. andrews-i herczeg 's Munster gróf lett, ezután nem sokára székét is elfoglalta a' törvény alkotó felházban 's 1790ben contreadmirállá tétetett; de minden vitézsége, a' tengeri taktikával pontos ismeretsége 's szoros hadi fenyték melletti buzgolkodása' kitüntetésével sem nyerhette-meg soha azon engedelmet, hogy a' Francziaország ellen folytatott tengeri háboruban részt vehessen. Tengerekről haza térte után Londonban a' Drurylane színházban meglátta a' szép, a' gazdag művészségű Jordán Dórát 's szenvedelmesen belé szeretett. Dóra Irlandból vette származatát, valami három esztendővel korosabb volt a' herczegnél 's barátságos összeköttetésben élt a' nevezett színház' egyik tulajdonosának fiával, Ford ügyvéddel, kitől néhány gyermekei is születtek volt. Midőn a' herczeg szerelmét kinyilatkoztatta

nekie, Dóra felszóllította gyermekeinek atyjokat, Ford ügyvédet, hogy vegye őtet nőül, 's miután attól vonakodó feleletet kapott, szövetséget kötött Clarence herczeggel. Szerelem lánczolta 's boldog viszonyban élt vele a' herczeg, többnyire Bushy Park falusi jószágában Londonhoz közel 's Dóra együtt éltek alatt 10 gyermeket szült tőle, kik közül négy fiu 's három leány még él. A' fiak Munster gróf, Ficz-Clarence Fridrik ezredes, Ficz-Clarence Adolf hajós kapitány és Ficz Clarence August, kinek gazdag papi jövedelme vagyon. A' leányok mind a' hárman előkelő britt familiákba mentek férjhez. Dóra minden női 's anyai kötelességeket teljesített, 's maga viselete olyan remek volt, hogy a' királyi ház' herczégeitől is becsültetett, és csak kevés esztendőkkel is az előtt, hogy Clarence herczeggel való összeköttetésök felbomlott, ama' herczegektől oly nemű megkülönböztetéseket nyert, melyek mintegy nyilvánosan helybehagyták 's elösmerték azon viszonyt, a' mely csupán csak polgári 's egyházi formálítás' hijával volt, hogy valóságos házas életnek neveztethelessék. A' 20 esztendeig tartott összeköttetés' szétbomlásának tulajdonképpen okai még homályban vagynak. Dóra maga nem adott semmi felvilágosítást 's valamint leveleiben úgy nyilvános nyilatkozatiban is oly vallomásokat tett, melyek Clarence herczeg' gondolkodásának becsületére válnak. Úgy látszik, hogy a' terhes pénzbeli szükségeket, melyekbe a' herczeg minden takarékosága mellett is ottan ottan bukott, arra használták, mi szerént felbomlását kívánták egy oly szövetségnek, mely a' királyné' ohajtásinak, ki a' királyi familia' fenmaradását ifjabb koru fiainak megházasítások által akará biztosítani, ellent állott. Az elválás 1811ben esett-meg,

's Jordan Dóra esztendőnkénti fizetést nyert. A' herczeg az előtt tett imez ígérete alól, hogy soha többé szinpadra játszani nem lépend, feloldozta őtet, 's ő nem sokára ismét visszatért hajdoni pályájára, de 1815ben egy esmerőséért vállalt kezesség miatt kétes állapotba jutván, Franciaországba sietett, hogy az elfogatástól, melytől félt, menekedjék, és itt 1815ben St. Cloudban mély bánatban elhalt. Clarence herczeg 1818ban megházasodott, nőül vévén magának Németországból a' szász meiningeni herczeg' leányát, Adelaidet. Az angol parlament ezen alkalmatossággal a' herczegnek esztendőnként pótlékul 5000 font sterlinget engedett, ő mindazáltal jövedelmeit nem tartotta elegendőknek, hogy azokból Angolországban megélhessen, annakokáért Hannoverába ment 's ott élt 1819ig York herczegnek 1827ben történt halála után mint már legközelebbi korona örökös ismét új évi pótlék jövedelmet kapott, 's az óta esztendőnként 40,000 font sterlingből állott jövedelme. Ugyan azon esztendőben Canning' befolyása által nagy admirál lett, 's ennél fogva egy olyan hivatalba lépett, mely a' Stuart királyi ház' megbukta óta nem volt bétöltve, 's abban munkás, némely visszaéléseknek eltörlésökre intézett kormányozása, 's különösen a' tiszteknek előléptetésök' alkalmatosságával csupán talentumra 's tett szolgálatokra tekintése által éppen oly nagy mértékben megnyerte a' hajós katonaság' szeretetét milyenben a' nép' tetszését, noha némelyek azzal vádolták, hogy hevesége korlátot nem esmerő. Ha a' navarini ütközet nem az ő biztatásából történt volna is, mindazonáltal Canning' pártjávali összeköttetése már egyedül is elégséges ok volt arra, hogy őtet az új hatalommal bíróval, Wellington herczeggel feszült viszonyba hozza. Clarence her-

czeg 1828ban augustusban hivatalából elbocsátását kérte 's hihetőleg azért, mivel Wellington herczeg kifogásokat tett a' nagy admirál' tengeri kikötőkbe utazásainak költségei ellen 's azon nagy kiadások ellen, melyeket amaz a' tengerügy kormányozására fordított; azonban ezen elbocsátási kérelemre talám az is serkentő okul szolgált, hogy a' hatalommal bíró új ministerek az admirálitás' elnökét ismét cabinet' tagjává akarták tenni, mi Clarence herczeg, születése' megsértése nélkül nem lehetett. Clarence herczeg az idő óta még elhatározottabban távozott a' szoros értelmű tory párttól, kiváltképpen 1829ben, midőn buzgalommal részt vett a' catholicusok' emancipatioja feletti vitatásokban, melyeknek alkalmosságával testvérével, Cumberland herczeggel, az emancipationak ime' makacs ellenzőjével barátságtalan érintkezésbe jött. Ezen nyilvánoson halaltott gondolkozásai a' legkedvezőbb reményeket támasztották felőle mind azokban, kik hathatós javításokat az alkotványban és igazgatásban elmellőzhetetlen szükségnek tartottak, 's Clarence herczeg örömmel üdvözeltetett, midőn 1830ban junius' 26kán királyi székre jutott. A' király' 's neje' megkoronáztatása csak 1831 septembere' 8-dikán történt-meg. A' király, Grey grófnak a' felházban tett nyilatkozata szerint, megakarta kiméllni a' népet minden új terheltetésektől, 's ezért a' koronázási ünnepélyességkor minden lényegesnek megkellett lennie, korona' méltóságának tekintetben kellett tartatnia, de egyszersmind minden, jelen korunkhoz nem illő formálításoknak is el kellett maradniok, költség' kiméllése' tekintetéből. Megkoronáztatása' költségére tehát a' parlamenttől csak 50,000 font sterling kivántatott, holott IV. György' koronáztatása szerfeletti pompázás miatt 240,000 font ster-

ling költséget okozott volt. Hirlapok után kétsé-
 gen kívül emlékezni fognak olvasóink, miképpen
 e' király, ama' Grey grófból 's ennek társaiból
 állott kormány által, melyet thronusra lépte u-
 tán néhány hónapokkal öszve alkotott, a' par-
 lamenti reformot országglásának egyik béhozandó
 rendszabályává tette; miképpen hódolt ő, minis-
 tereitől segítettvén a' köz véleménynek; 's még
 azon veszélyes környülmények között is, melyek
 a' reform' szerencsés kimenetelét nagyon kétsé-
 gessé tették, miképpen maradt ön elnézetéhez
 's egyszer nyilván tett ígéretéhez hű. Ezen állha-
 tatosság annyival nagyobb érdemül tulajdonítat-
 hatik a' királynak, minél buzgóbban munkáló-
 dott a' tory párt udvarnál levő hűfolyása által
 a' végett, hogy a' királyt reformot ellenző gon-
 dolatra vehesse. Későbbi jelenések nyilvánásra
 hozták, hogy a' hírek, melyek a' whig és tory
 párt között reform felett folyt harcz alatt terje-
 deztek nem voltak alaptalanok, 's hogy a' makacs
 toryknak és conservativoknak nem csak a' király'
 fiaiban hanem még a' királyné is hatalmas pártfogóik
 voltak. Akar honnan származott a' király' ezen áll-
 hatatossága, akar karaktere' szilárdságából, akar
 azon béléltetésből, mi szerént meg volt győződve a' fe-
 lől, hogy a' veszélylyel fenyegető országos intézete-
 ket megváltoztatni okvetetlen szükséges, ez állhata-
 tosság minden esetre elhatározó volt Anglia' sor-
 sára nézve. Azonban mi után a' parlamentreform
 a' toryknak kétségbe eső harczok ellenére is lét-
 re jött, könnyebb lőn a' királynak a' conservati-
 vok' tanácsira hallgatni, annyival inkább, mivel
 ama' nagy rendszabálynak még némely barátjai is
 legutolsó jogengedésnek tartották azt, a' helyett
 hogy abban csak kezdetét tekintették volna oly
 engedéseknek, melyek csupán az által lettek el-
 mellőzhetetlenekké. A' parlamentreform óta nem

történtek ugyan visszafelé lépések sőt inkább haladnak elébb elébb a' javítások alkotványban és igazgatásban; mindazonáltal azok előtt, kik a' reformnak minden következeit már előre szemek előtt tartották, e' haladás igen lassunak látszott. Ez és a' tory pártnak udvarnál több jelek' alkalmával kitűnt befolyása megcsökkenték azon kedveltséget, melyben állott a' király, 's ámbátor Angliában a' ministereknek nem kell egy „változatlan gondolkozással“ vivniök mint Franciaországban, mindazonáltal a' whig ministerium néha oly kétes helyheztesbe jutott melyben ingadozott 's csak engedékenység által tarthatta-meg magát. Bár mineműek voltak is a' kül befolyások, melyektől a' király valóban nem maradt egészen független, 's bár mint erőlködtek is szünetlen a' conservativok, ötet magok' részökre megnyerni, ő csak ugyan nem szünt-meg népe' szavának többségére figyelmezni, mely elhatározottan a' régibb országlási elvekre visszatérés ellen nyilatkozott. A' ministerek közt történt azon meghasonlaskor, melyet az irlandi dézma' eltörlése iránti véleményeknek különbözősége okozott volt, 's mely az ügyes Stanleyt, ki a' státusegyház' érdekeit védte, es a' vele egy gondolkozásu Richmond herceget 's Grahamot, az admirális' első lordját, hivataljokról lemondásra indította, a' hézagok oly férfiak által egészítettek-ki, kik a' reform' barátai közé tartoztak, 's midőn 1834ben júliusban Grey grófa' kormányról lemondta, a' toryknak kormányzásra meghívása oly kevéssé volt a' király' szándékában, hogy még azon egy előre talám fel fogott tervvel is, hogy egy coalitios ministerium alkottassék, felhagytak 's a' kormány ismét az új országlási elvek' 's ezek szükséges következeit' értelmében intéztetett-el. Mondják hogy a' király

1834ben májusban a' státusegyházhoz és annak elsőségi jusaihoz ragaszkodását a' püspökök előtt erősítette volna, noha e' tekintetben az ő szájába adott szavakat csak a' tory párt' organuma által tudjuk; mindazonáltal valameddig ő tanácsosainak választása által az uralkodóvá vált igazgatási elvek' szellemét elismeri, még saját személyes nézete sem tartóztathatná-fel azon reformot, mely az angol egyházra elkerülhetetlenül várakozik.

1.

S Z A B A D I T Á S.

El-beszélés Lindau után.

(Végzet)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Elútazása után egy óra mulva lovas hirnökétől Lorbach levelet küldött Vilhelminának azon pénzel együtt, mellyel attyának szükségét volt födezendő. „Kérje édes attyát“ írta, hogy köztünk e' tárgyról szó soha ne legyen; lyánya nyujtja ezt néki, nem én.“

Vilhelmina levelét a' pénzel együtt átadá attyának. A' megindulás könnye csillogott szemében. Lyányát karjai közé szorítá 's szóla: „Ő gyöngéd 's nemesen érző. Te boldog fogsz lenni vele!“

A' nap áldozóban volt, midőn attyától Vilhelmina magányos szobájába tért. Gyakran ment az ablak felé 's nyugtalanul tekintgetett a' városba vivő útra. „Nem, ő nem jó!“ szóla végre, midőn az est sűrűbb fátyolt vont magára. „Nem talált segélyt, 's nem akarja láttatni a' csalt remény' fájdalmaikat. „O istenem!“ szólt tovább az alkonyati ég tiszta kékjére föltekintve, „küldj ne-

ki nyugot 's vigasztalást; engedd őt olly boldog lehetni, mint a' mint érdemli 's én — — engedd hogy én találjak elég erőt azon gondolatban, hogy ez áldozat atyámat szabadította-meg.“

A' most olly szorongató gondolat — a' szerette ifjút segéllyel vissza térve látni — mind inkább tünelgett az esthomály sűrűdéssel. Vilhelmina az éj' néhány óráin egy levél mellett virasztott, mellyben kedvesének fölfődezte azt, mit az már rég gyanított, 's kérte őt — őt elfelejteni. Csókot nyomott arczképre, mit tőle néhányhetek előtt kapott 's azt más szerelmi emlékjellel együtt levelébe zárva, könnyei a' drága névre csöppenének, mellyet most utószor ira le.

Attya a' levelet, mellyet ez neki elküldés végett át-ada, baráti nyugszavakkal követte. Tudva levő titkokat ifjú barátjának egyenességére bízta ebben 's kérte őt a' Vilhelmina nyugodalmát megkimélni. Maining csak neki felelt. Szavai, — mellyeknek csöndes engedélyt kelle lehellniök, — árulói voltak fájalmának, melly belsőjét szaggatá.

Lorbach egybeköttetését sietteté; tizennégy napok alatt Vilhelmina már nője volt. Lorbach Vilhelminának Mainingali régibb viszonyairól semmit sem tudott; mivel a' tiszt házánál az ifjú vele soha sem találkozott 's szorult körülményei közt elég okos volt titkolni azon egybeköttetést, mellynek szerencsés következménye olly sok környületektől függé még.

A' tiszt most czélul vette veje befolyása által Maining előmenetelét eszközteni 's már már őt kedvező remények is kecsegtetéék, midőn egy napon, kevés hetekkel a' Vilhelmina férjhez menté után ifjú barátjától levele érkezik, jelentő hogy egy Rajna melléki attyafiát szándékszik fölkeresni, ki előtte szép kinézéseket nyitott föl.

Vilhelmina azon férfiút, kivel sorsa egyesí-

té, mindig több több becsülni méltó oldaláról tanulta ismerni 's annak az ő boldogítása körül tett fáradozásai által annyira meg volt hatva, hogy sorsát áldá, ha a' multtak' kín-édes emléket elfojthatta volna. Azon aggodalmok, miket Maining hirtelen elútazása 's az ő sorsát burkoló bizonytalanság keltének keblében, táplálták metsző keservét. Az idő enyhes keze 's barátságos házi környületei lassankint fájdalmát csendes bűvá változtaták, 's most midőn házosságok előbb éveiben egy pár viritó gyermekek őt és férjét szorosbb lánczal kapcsolák egymáshoz 's keblét anyai örömök dagasztották, szép kedvélye megnyílt viszont a' csöndes vidámság előtt 's éltes atya éldelé a' vigasztalást, hogy a' fájdalmas áldozat, mit lyánya gyermeki szeretete értte tett, nem dulta föl annak élte' boldogságát.

BCU Cluj / *Central University Library Cluj

Egybekelésök után két évvel Lorbach egy kerület kormányzójává tételét 's most apósa közelében lakásoktól válni kellett. Ezen időkbén a' hadvész mind inkább közelgete tartományuk' határhoz, míg nem ennek hosszason békes virányit elborítá. A' táj, hol Vilhelmina férjével lakott, véres csaták nézhelye lett. A' német sergek vissza vonulának. A' hon' ellenei szörnyű zsarolásokat követtek-el 's eltávozásokkor több kezeseket 's köztük Lorbachot is, mint a' kerület' kormányzóját, magokkal vivék.

E' rémitő pillanatban tüntelé föl gloriájában Vilhelmina egy hű, értelmes nő 's szerető anya' állhatatosságát. Férjének karjai közül kiszakadtan, nem engedé magát fájdalomtól legyőzetni. Gondosság 's megfontolással rendelé a' vész-fenyített ház' körülményeit. Újabb rémülés 's ijedség tette most viszont keményebb próbára őt. Más nap' hajnalán ágyuk' dörgése rettenté föl.

A' német sergek próbát tettek hátulról támodni meg az ellent. Vad csatára szállt a' két ellenfél Lorbach' lakja' közelében. Végre érkezik Vilhelminához a' szerencsétlen követség, hirlő, hogy derék férjét a' futó ellen magával vivén, a' csata-zajban halálos sebet kapott. Nehány pillanatok' multján újra jött a' hír, hogy férje több sebesekkel érkezik, kiket a' győzelmes sergek' vezére Lorbach' lakára rendele. Egy csapat már-már közelgetett, melly sebeseket kísére.

Vilhelmina várva vérző férjét, hogy segélyt nyujthasson annak, röpült az udvarra. Egy ifjú tisztet pillanta ott gyász-padon, a' mint előtte fölfödék az őt hozó vitézek. „Örök Isten!” sikolta ő 's csaknem ájulttá szédüle. A' sebes tiszt Maining vala, ki most a' jól ismert hangra üdülve, fölveté szemeit; szelíd pirúlat ömle sápadt arczira 's lassu hangon sobajtá: „Vilhelmina!”

Az oda lépő sebész parancsolatjára fölfogák őt gyász-padáról 's egy szobába vitték, mellyet a' vérző hősök' elfogadására rendelt Vilhelmina. Ő szinte eszméletlen követte őket, míg Maining szemei őt keresték mindenütt. A' sebest alig hogy házba vitték, Lorbach gyorsan rohant lakába. Jobb karján kapott sebet véres kötények burkolák. Hölgyét öröm-zaj között zárá keblére 's a' megindúlt kedves könnyekre olvada. Kevés pillanatok után a' sebes tiszthez ment Lorbach 's szóla: „Nemes szabadítóm! miként találom önt?” 's kezét szívére szorítá. Szemeit majd a' tiszt, majd hű orvosára veté, kinek gondolkozó tekintete nyilvánította a' veszélyt.

Lorbach Vilhelminát a' sebesülthez vezette, de ő mélyen megilletve, néhány lépéssel hátrébb államag. „Vilhelmina” szóla Lorbach, „ezen nemes férfiú akkor kapá sebet, midőn egy hűtlen ellentől véde-meg, ki engem fegyvertelent szán-

dékozott megölni. Egyesítsük tettéért hálánkat!“

Érzelmétől legyőzve Vilhelmina nem szólhatta. Maining is úgy ki volt merítve, hogy a' sebéz kérte a' kormányzót 's nejét a' szenvedőt nyugra bocsátani. Vilhelmina tehát férjével távozott. Midőn csak magokra voltak, fölfődezte ő Lorbachnak első szerelmét, mit olly soká titkolta őt az aggodalomtól védő, hogy tán karjai közt magát boldognak nem érzi.

A' kormányzó szerette hölgyét megindulttan karjai közé szorítá. „S atyáért hajlámod föláladozád? Te szaggatott szívvel vetéd karjaim közé magad? Nem, irántad bár mi hő volt e' kebel, illy áldozatot nem kívánt!“

Ép' ezen pillanatban lépe be az ápoló nő Lorbach' két kis gyermekével, kik visszatért attyokat látni ohajták. Ő karjaira ölelé kedveseit 's Vilhelminától ölelten szóla: „S még is mi lett volna éltém, ha te azt boldoggá nem tevéd!“

Lorbach a' leggyöngédebb gondoskodással reodelt-ki mindent, mi a' kedves beteg' ápolására megkívántatott. Minden pillanatban tudaklá állapotját, melly est felé nyugtalanitóbb lett. Vágyott látni Lorbachot Vilhelminával 's gyermekeikkel. Férjétől vezetve a' mélyen megindult szép hölgy hozzá mene. Maining öszvekapcsolá a' boldog pár' egyesített kezeit. Nehány pillanatil szótlan nézé mind kettőjeket, míg az alatt a' kisebb gyermek szokatlan tekintététől vonakodva, annya' keblére rejté arczeit. Végre szóla: „Legyetek boldogok, őrizzéték-meg emlékemet. Azon édes vigasztalással halok-meg, hogy Vilhelminát boldognak láthatom 's megtarthatám szülöttei' attyokat! Ott fenn mindnyájan egyesülni fogunk!“

Éjféel előtt szelíden át-szenderüle a' hosszú éjszakára Lorbachnak karjain, ki síró nőjét a' kedves halotthoz vezetve szóla: „Ő méltó könnyeidre!“

Egyszerű emlék jeleli sirormát a' deréknek. Valahányszor a' tavasz ifjú virágokat hoz, Vilhelmina 's kisdedei a' sir-emléket új koszorú 's füzérekkel díszesítik. Ha ekkor a' szerető férj ne-jére tekint, egy csendes könnyecseppen által mo-solygnak vissza szemei 's ha ilyenkor férje kar-jain belép a' boldog házba, annak tekintete el-árulja, hogy ő is barátilag gondol a' drága holtra!

CCI.

I G A Z I T Á S

's egy két szó Bajzáról mint íróról.

A' Nemz. Társalk. 19. számában „literatu-rai hírek“ neve alatt némely bizonytalan közle-mények vannak, mellyeket nem lehet igazítás nél-kül hagyni. Hogy a' *Hajnal* minden eddig volt magy. zsebkönyveknél szebb leszsz külsőjére nézt, ezen hirnek örülünk, ámbár nem hiszszük a' med-dig nem látjuk, mert Trattner-Károlyi most már szégyen-szemmel elbukott Auroráját se Bajza se Szemere szerkezése alatt nem nagyon iparkodott felczifrázni, mert a' czifrázási költség bizonyos, a' haszon pedig bizonytalan; pedig kivált az u-tolsó két esztendőben lett volna oka miért, mi-kor olly szép zsebkönyvvel kellett vetélkednie mint Bajzaé. Olly munka társakat minő Szemere, Hor-vát End. Szalay (ha László?) Szabó Dávid és Döbrentey nem fog Bajza irigyelni Garaytól. Hiszszük azt hogy Garaynak több írók fognak dolgozni, már csak azért is, hogy amollyan fia-tal próbálatlan szerkező ízlését könnyebb leszsz kielégíteni mint a' maga és mások iránt egész a' kérlelhetetlenségig szigor (saranyú) Bajzaét. Amott sokaság fog egyesülni, itt pedig, ha az egy de-rék Kölcsseit kivesszük, a' magyar literatura most

elő coryphaeusai. De az előszámláltak se tartoznak mindnyájan Garaynak clubjába. Vajdáról és Tóth Lőrinczről mindkettőben kitünő talentum rejtezik, csak az kár, hogy nem elég kemény kritikusai önnön magoknak — tudom hogy Bajzának dolgoztak. Gaaltól magától hallám, hogy már adott is munkát az Aurorába. Székács pedig — ez a szépen fejlődő ifju literatorunk — egészen Bajza embere, az az pártnak embere; a' mi becsületére válik, mert az ész' pártjához tartozni mindenkor szép dolog, 's azt hiszem, hogy Bajzávali ösmeretsége nagy befolyású lesz ezen fiatal író jövendő kifejlődésére is, kiből én jeleset várok. Ezen adatokból az 1837-iki Aurora' értékét nem volna nehéz most már elhatározni, de okosabb leszsz akkor, ha látjuk. Nehezebb a' Hajnalét, mert Garayt mint szerkezőt még nem ösmerjük, pedig más írni, más szerkezni kivált zsebkönyvet, hová sok szellemi tapintat kell, és izlés.

Bajza' Krit. Lapjai, a' mint halljuk, nyomattatnak; ezen minden haladás' baráti örvendenek. Bajza a' literaturában az, mi Gróf Széchenyi a' politikai pályán. Mind a' kettő erős, állhatatos, csüggedhetetlen, bátor lélek, mind a' kettőnek sok ellensége van az igaz mondásért, de sok barátja is, talán több. Mind kettő nagyon szemé előtt tudja tartani a' maga célját. De Széchenyi o'osabb, számolóbb, hol lehet békít, egyeztet; Bajza kevésbbé óvakodó, vagy nem szól, vagy a' mit hisz, meggyőződéseitől semmi erő (csupán csak az észé) képes elmozdítani. Széchenyinek személyes viselete, beszéde, mind érdekes, mind charakteristikus; a' ki vele egy nap társalkodik, több ívnyi nevezetességet írhat felőle. Bajza csak mint író tűnik ki; írásaiban mindenütt sok szellem és ész mutatkozik. Mint em-

ber azt mondják — én csak látásból ösmerem, társalkodásból nem — igen félre vonuló, ha szól szelid, szives; beszédén épen nem látszik az a' talentum, a' mi irásain, a' szigor kritikusnak pedig még csak nyomát se venné észre társalkodásában, vagy amaz erős logikusnak, kivel írva disputálni olly nehéz, ki az ellenkező fél okoskodásaiból új és új erőt nyer, mint valamelly Antaeus a' földből, mellyhez birakozó ellenesei csapkodják. Az ő Krit. Lapjai bizonyosan épochat csinálnak a' magyar literatúrában, legalább ezekkel kezdődik az igazi magyar Kritika. — Én is úgy tudom jó forrásból, hogy X és companiak a' jövő 6. darabban fog felelni. Az okosabb rész itt megint valami alaposat vár Bajzától, és ohajtja, hogy Bajza minden esetre feleljen. Én az én részemről, csak egyet ohajtanék, hogy Bajza ez úttal ne volna ollyan éles, ollyan metsző. Bajzának ugyan éleskedései is nyereségesek, mert írásaiból mindég lehet tanulni, de nem örömeztőbb fogadtatnak-e el az ideák, ha őket némi-nemű szelidséggel adjuk? Ezt a' derék literator olly igen józan és élesen látó ítéletére ajánlanám megfontolni. Egyéb iránt ő legjobban értheti magát, legjobban tudhatja mit miért tesz.

A' Courriert Bajza vagy Csató nyeri. Sokan azt hiszik, és nem rosúl, hogy akármelleyik történjen, veszteséget húz maga után. Ha Bajza nyeri, a' literatura veszít, ha Csató, a' Kurír; mert Csató — ez a' különben szép tehetségű fiatal literator — még csak távulról se leszsz képes azt csinálni a' mit Bajza tudna. Olly újsággal mint Helmeczyé csak egy Bajza birna vetélkedni, más meg nem áll mellette, vagy csak sinleni fog mint régenten.

A' ki a' tudományokat szereti, mint én és mások velem, ohajtaná, hogy a' Tud. Társaság, már tudományos munkákat is jutalmaztatna ama' szép nagy jutalommal, de kitehet arról, hogy most még csak a' philologiai dolgok-

ban vagyunk erősek? Hogy Kovács Dr. Magyar Patikája, ez a régi munkákból össze szedegetett régiség, nyerhesen ez idén jutalmat nehezen hihetem el. Az előszámláltakon kívül van még egy nagyon hasznos munka: Arad vgye leírása 's én részéről ennek adnék jutalmat, hogy tudósaink hasonló közhasznú megyei leírások készítésére serkenjenek. Vannak ugyan ebben is hibák, mint tudós Horvát Istvánunk megjegyezte, de a munka egészben még is felette hasznos. De más részről meg kell azt is vallanom, hogy Bajza versei se mindennapi tünény köztünk. Én nem tudok magyar poetát, ki kedvesebb dalokat írt volna Bajzánál — a' prometheus Vörösmarty, az elegiacus Kőlcsei egészen más tekintetben jelesek — 's ezt ifjabb költőink (mint Szabó József Szatmárban, Garay, Bústavi) érzeni látszanak, mert mindegyik illy forma hurokat penget. De Bajza könnyűségét, báját, nem olly könnyű utól érni. Mély érzelmet annyi egyszerűséggel és szabatosággal kifejezni, mint Bajza tud, kevésnek adatott. Bajza a' szív poetája, a' mi különös ollyanban, kiben olly éles ész lakik, 's erre nem sok hasonló példa vagyon. Az ő verseit a' nőnem igen szeretheti, 's az az individualitás, mellyet feljebb, ha bár csak másoktól nyert adatok szerint, festék, inkább látszik Verseibe leheltnék lenni, mint más munkáiba. Versei ollyanok mint ő maga és viselete, szelídek, csinosak, kedvesek. Ha Arad leírása nem jutalmaztatik, akkor minden jó izlésű a' R a b k ö l t ő és A p o t h e o s i s, a' L y á n k a gyötrelme és a' V i o l a éneklőjének ohajtja a' koszorút, mellyet már a' közvélemény és hírlapjaink úgy is megadtak. Nagy Károly Aritmetikája, ha bevégezve volna is, az én látásom szerint nem érdemel jutalmat; olyat minden írhat, ki az Arithmeticát másoktól jól eltanulta. Mást tesz fejünkből dolgozni, mást pedig valamit, mások által feltaláltat, jól egybe állítani 's Nagy Károly ez utóbbiakhoz tartozik, a' kit én egyébként nagyon becsülök solidus foglalatosságaiért V a j d a nyelvtudománya, megvallom — ámbár barátja vagyok neki — elvett munká. Különneni nem grammatikában kell.

Ezeket igazításul, egy ollyantól, ki nem átalja megvallani, hogy Bajzának enthusiaszussal tisztelője; ki véleményben Bajza pártjához tartozik, de nem vakon, nem is szolgakép, hanem azért, mert ezen pártban talál legtöbb a' maga elveivel egyező elveket. Adjuk-meg kinek kinek a' magáét, ne többet ne kevesebbet, ezt Bajza írásaiból tanultam es szeretem követni és követve látni. Budán, május 20. 1836.

P. Károly.